

ФОРМУВАННЯ ДЕНДРОКОМПОЗИЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ДЕНДРОСОЗОЕКЗОТІВ ШТУЧНИХ ЗАПОВІДНИХ ПАРКІВ ЗОНИ ШИРОКОЛИСТЯНИХ ЛІСІВ УКРАЇНИ

Л. В. МІСЬКЕВИЧ

Кафедра декоративного садівництва та фітодизайну,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Генерала Родімеца, 19, м. Київ, 03041
e-mail: larusa18.08@gmail.com

Створення ландшафтних дендрокомпозицій – складний процес, основний елемент якого – це деревні рослини. Технологія підбору полягає в розміщенні та формуванні рослинного матеріалу в композиціях із дотриманням еколого-соціальних та художніх вимог. Основними завданнями є створення сприятливих умов для життєдіяльності людини та забезпечення декоративного ефекту. Значна кількість раритетних дендроекзотів є високодекоративні, тому деревні композиції з використанням вирізняються привабливим виглядом. Нині, деякі раритетні види деревних рослин досить широко застосовуються не лише на територіях штучних заповідних парків, а й у звичайних садово-паркових об'єктах. Види, які успішно адаптувалися до умов зони широколистяних лісів України часто можна побачити в озелененні вулиць, зокрема *Aesculus hippocastanum* L., *Thuja occidentalis* L. та *Robinia pseudoacacia* L. У цій роботі розглянуто типи деревних композицій, які є найпоширенішими в штучних заповідних парках зони широколистяних лісів України. Встановлено, що найпредставленішими типами дендрокомпозицій у досліджуваному регіоні є солітери, дендрогрупи та лінійні насадження. Наведено перелік видів дендрозоекзотів для формування дендрокомпозицій. Найчастіше у дендрокомпозиціях штучних заповідних садово-паркових об'єктів використовуються *Thuja occidentalis* L., *Larix decidua* Mill. та *Aesculus hippocastanum* L. Є багато раритетних дендроекзотів, які представлені в дендрокомпозиціях лише одного або двох заповідних парків. Рослини, які ростуть на території одного об'єкта становлять третину загальної кількості дендрозоекзотів зони широколистяних лісів України. Серед них є види родів *Abies* Mill. (*Abies fraseri* (Pursh) Poir., *A. grandis* Douglas ex D. Don) Lindley, *A. pinsapo* Boss. та *Abies veitchii* Lindl.), *Cedrus* Mill. (*Cedrus atlantica* Manetti, *C. deodara* (D. Don) G. Donf. та *C. libani* A. Rich.), *Chamaecyparis* Spach. (*Chamaecyparis obtusa* (Siebold. Zucc.) Endl.), *Juniperus* L. (*Juniperus occidentalis* Hook, *J. procumbens* Sieb., *J. rigida* Sieb. et Zucc., *J. scopulorum* Sarg., *J. squamata* Lamb.), *Larix* Mill. (*Larix Gmelini* (L. dahurica Turcz.), *Picea* Dietr. (*Picea engelmannii* Engelm., *P. koraiensis* Nakai та інші), *Pinus* L. (*Pinus bungeana* Zucc., *P. halepensis* Mill., *P. pinaster* Ait. та інші), *Taxus* L. (*Taxus canadensis* Marsh., *T. chinensis* (Rehder & E. H. Wilson) Rehder), *Thuja* L. (*Thuja sutchuensis* Franch., *Th. koraiensis* Nakai), *Amorpha* L. (*Amorpha californica* Nutt.), *Armeniaca* Mill. (*Armeniaca vulgaris* Mill.), *Betula* L. (*Betula kirghisorum* Sav.-Ryczg., *Betula ermanii* Cham. та *Betula raddeana* Trautv.)

Ключові слова: дендрозоекзоти, зона широколистяних лісів (далі ЗШЛ) України, декоративність, дендрокомпозиції, штучні заповідні парки.

Вступ. Дослідженню декоративних властивостей рослин та їх використанню в озелененні присвячено чимало наукових праць [4, 5, 6, 7, 8]. Зокрема, вивчено дендрозоекзоти Лісостепу, Степу України, Українського Полісся, їх застосування в озелененні. Також нами постало завдання дослідити раритетні дендроекзоти ЗШЛ і типи дендрокомпозицій, в яких вони є.

Мета дослідження: встановити найпоширеніші типи дендрокомпозицій, штучних заповідних парків ЗШЛ з використанням раритетних дендроекзотів.

Матеріали та методи дослідження.

Типи дендрокомпозицій штучних садово-паркових об'єктів ЗШЛ та види дендрозоекзотів, із яких вони сформовані,

визначали на основі опрацьованих літературних джерел та власних польових досліджень.

Результати та їх обговорення. Раритетні дендроекзоти зони широколистяних лісів України в межах дослідженого регіону найчастіше представлені в таких типах дендрокомпозицій: солітери, дендрогрупи та лінійні насадження.

Солітери у штучних заповідних парках ЗШЛ сформовані із *Thuja occidentalis* L., *Larix decidua* Mill., *Pinus strobus* L., *Aesculus hippocastanum* L., *Ginkgo biloba* L., *Magnolia kobus* D. С. та інших. Солітери із *Larix decidua* Mill. трапляються в таких ППСІМ: «Рівненський парк імені Т. Шевченка», Гоцанський, Стрийський, «Оброшинський дендропарк», Виноградівський та інших.

Солітери із *Thuja occidentalis* L. ростуть в таких ППСМ: Виноградівський, парк «Високий замок», Парк імені Івана Франка, Миньковецький та інших. *Thuja occidentalis* L. широко використовується в озелененні ЗШЛ не лише в штучних заповідних парках, але й вуличних насадженнях. *Thuja occidentalis* L. застосовують для формування різноманітних ландшафтних дендроконпозицій.

Солітери із *Pinus strobus* L. трапляються у таких ППСМ: парк «Високий замок», Гоцанський, Рівненський парк ім. Т. Шевченка та інших.

Солітери із *Ginkgo biloba* L. ми виявили у таких ППСМ: Парк «Високий замок», Гоцанський, а також у БС Львівського медичного національного університету ім. Данила Галицького та інших. Особливо ефектно виглядає парках на фоні щільних насаджень із темно-зеленим забарвленням листків.

Солітери із *Magnolia kobus* D. С. репрезентовані у ППСМ: «парк «Високий замок», БС Національного університету імені Івана Франка, БС Львівського національного лісотехнічного університету та інших.

Для створення солітерів у садово-паркових об'єктах ЗШЛ найдоцільніше використовувати такі хвойні раритетні дендроконзоти: *Pinus strobus* L., *Abies concolor* Lindl et Gord., *Pinus sibirica* DuRoi., *Tsuga canadensis* (L.) Carr., *Abies fraseri* (Pursh) Poir., *Larix gmelini* (Rupr) Kuzen., *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng., *Juniperus virginiana* L. та інші.

Як солітери із листопадних дендроконзотів можна застосовувати *Corylus colurna* L., *Aesculus hippocastanum* L., *Magnolia kobus* D. С., *Magnolia tripetala* (L.) L., *Armeniaca vulgaris* Mill., *Liriodendron tulipifera* L., *Liquidambar styraciflua* L., *Malus niedzwetzkyana* Dieck., *Cercidiphyllum japonicum* Sieb., *Forsythia europaea* Degen et Bald., *Platanus orientalis* L. та інші.

Важливим моментом у створенні дендрогруп є правильний підбір деревних рослин для забезпечення якомога максимального декоративного ефекту. Водночас необхідно враховувати висоту рослини, форму та щільність крони, період квітання, поєднання колористичної гами квіток та листя. Проте найважливішими вважають екофактори, від яких залежить життєдіяльність рослини і, безпосередньо, збереження її декоративних ознак у межах досліджуваного регіону.

Такий тип дендроконпозицій ми виявили в ППСМ: «Оброшинський дендропарк», де дендрогрупа сформована із *Picea pungens* Engelm., *Larix decidua* Mill., *Thuja occidentalis* L.

Cercidiphyllum japonicum Sieb. та інших. Особливо в осінній період група вирізняється яскравими контрастними тонами, коли листки *Cercidiphyllum japonicum* Sieb. набувають золотисто-жовтих та багряних тонів. Оскільки *Larix decidua* Mill. скидає хвою на початку листопада, то декоративний ефект композиції протягом усього року продовжують *Picea pungens* Engelm. і *Thuja occidentalis* L.

Також є дендрогрупа із раритетних дендроконзотів та автохтонних видів: *Thujopsis dolobrata* Sieb. et Zucc., *Cotoneaster horizontalis* L. та *Juniperus communis* L. Досить декоративними виглядають дендрогрупи із дендроконзотів у поєднанні із декоративними формами аборигенних або інтродукованих видів деревних рослин. Наприклад, *Ginkgo biloba* L. та *Fagus sylvatica* f. *atropurpurea* Reg. (Великолюбінський ППСМ) Ця група привертає увагу контрастним сизо-зеленим забарвленням листків *Ginkgo biloba* L. та пурпурових листків *Fagus sylvatica* f. *atropurpurea* Reg, які чітко виділяються на тлі інших насаджень. Значну декоративність мають дендрогрупи, сформовані з голонасінних видів, які не втрачають декоративності і в зимовий період, а саме *Pinus strobus* L., *Pseudotsuga menziesii* f. *glauca* Franco., *Picea abies* (L.) Karst., *Abies alba* Mill. Сизе забарвлення хвої *Pseudotsuga menziesii* f. *glauca* Franco. та голубувато-зелена хвоя *Pinus strobus* L. досить ефектно та гармонійно поєднуються із темно-зеленим забарвленням хвої інших голонасінних видів цієї дендрогрупи.

Не менш декоративними є чисті (одновидові) дендрогрупи. Формування таких груп простіше за специфікою підбору деревних рослин порівняно із мішаними. Гарноквітучі дендроконзоти справляють захопливе враження у відвідувачів, проте дендроконпозиції із хвойних видів зберігають дендрогрупи, сформовані із хвойних раритетних дендроконзотів, наприклад із *Pinus strobus* L. (Виноградівський ППСМ), *Pseudotsuga menziesii* (Mirb.) Franco. (ППСМ «Рівненський парк імені Т. Шевченка»).

Для формування декоративних дендрогруп із хвойних раритетних дендроконзотів ЗШЛ можна використовувати: *Chamaecyparis lawsoniana* Parl., *Picea engelmannii* Parry ex Engelm., *Abies balsamea* (L.) Mill., *Pinus koraiensis* Siebold & Zucc., *Larix gmelini* (Rupr.) Kuzen., *Abies fraseri* (Pursh) Poir. та інші. Із листопадних видів: *Betula ermanii* Cham., *Buxus colchica* Pojark., *Liriodendron tulipifera* L., *Magnolia kobus* D. С., *Magnolia tripetala* (L.) L., *Cercidiphyllum japonicum* Sieb., *Forsythia europaea* Degen et Bald., *Quercus rubra* L., *Spiraea cana* Waldst. & Kit.

Sibiraea altaiensis (Laxm.) Schneid. та інші. Для формування дендрогруп застосовують всі дендрозоекзоти за винятком *Vitis vinifera* L., оскільки цей вид є дерев'яною ліаною.

Зазвичай у штучних заповідних парках ЗШЛ дендрозоекзоти формують лінійні насадження. До лінійних насаджень належать алеї, захисні смуги на межі парків або насадження бульварів та вуличні (однорядні) насадження [2]. До таких типів дендрокомпозицій у досліджуваному регіоні належать переважно алеї, сформовані в основному, із *Aesculus hippocastanum* L., *Thuja occidentalis* L. та *Larix decidua* Mill.

Лінійні насадження сформовані із *Aesculus hippocastanum* L. – щільні та тіністі. У штучних садово-паркових об'єктах ЗШЛ такі типи дендрокомпозицій найчастіше трапляються в: Гоцанському ППСМ, Рівненському парку імені Т. Шевченка, Хоростківському дендропарку та інших).

Лінійні насадження з участю *Thuja occidentalis* L. представлені в таких штучних заповідних парках ЗШЛ: ППСМ «Рівненський парк імені Т. Шевченка», Неслухівському і Виноградівському та інших.

У штучних садово-паркових об'єктах досліджуваного регіону цей тип дендрокомпозицій, сформований із *Larix decidua* Mill ми виявили в ППСМ: Гоцанський, «Парк ХІХ століття», а також у Хоростківському і Оброшинському дендропарках та інших).

Для створення алеї із хвойних раритетних дендроекзотів ЗШЛ можна використовують *Abies veitchii* Lindl., *Abies nordmanniana* (Stev.) Spach., *Juniperus virginiana* L., *Pinus sibirica* Mayr., *Thuja occidentalis* L., *Larix gmelini* (Rupr) Kuzen, *Picea pungens* Engelm, *Picea engelmannii* Engelm, *Chamaecyparis lawsoniana* Parl та інші. Із листопадних дендрозоекзотів: *Quercus rubra* L., *Aesculus hippocastanum* L., *Liquidambar styraciflua* L., *Liriodendron tulipifera* L., *Magnolia acuminata* (L.) L., *Platanus orientalis* L., *Juglans regia* L., *Malus niedzwetzkyana* Diesk, *Betula lenta* L. *Quercus macrocarpa* Michx та інші.

Для створення формованих живоплотів вибирають деревні рослини, які добре переносять формувальну обрізку, особливо декоративно-листяні. Часто живоплоти створюють і на межі парку, тому потрібно підбирати види, які будуть газо- і пилюстійкими в міських умовах. Якщо живоплоти формувати із вічнозелених рослин, то вони зберігають свою декоративність протягом всього року.

Живі огорожі найкраще формувати із таких хвойних раритетних дендроекзотів: *Picea orientalis* (L.) Link, *Picea glauca* (Moench.) Voss,

Juniperus virginiana L., *Abies balsamea* (L.) Mill, *Abies sibirica* Ledeb, *Taxus cuspidata* Sieb. et Zucc., *Thuja occidentalis* L. Не формовані живоплоти створюють із *Juniperus virginiana* L., *Taxus cuspidata* Sieb et Zucc., *Thuja occidentalis* L. та інших. Для створення формованих живих огорож із листопадних дендрозоекзотів можна використовувати: *Platanus orientalis* L., *Buxus colchica* Pojark., *Pyrus salicifolia* Pall. та інші. Для неформованих огорож зазвичай вибирають *Armeniaca vulgaris* Mill., *Maackia amurensis* Maxim & Rupr., *Buxus colchica* Pojark., *Spiraea cana* Waldst. & Kit. та інші.

Висновки. У штучних заповідних парках ЗШЛ України дендрокомпозиції найчастіше сформовані із хвойних дендрозоекзотів. Із загальної кількості раритетних дендроекзотів 34,6 % видів виявлено в дендрокомпозиціях на територіях лише одного штучного садово-паркового об'єкта.

Найменш репрезентативні види необхідно ширше використовувати в парках досліджуваного регіону і збагачувати дендрокомпозиції красиво квітучими дендрозоекзотами особливо видами родини *Magnoliaceae* J. ST.-Hill. та *Rosaceae* Juss.

Список літератури:

1. Калніченко О. А. Декоративна дендрологія : [навч. посіб.] – К. : Вища школа, 2003. – 200 с.
2. Колесников А. И. Декоративная дендрология. – М. : Лесная промышленность, 1974. – 704 с.
3. Котелова Н. В., Виноградова О. Н. Оценка декоративности деревьев и кустарников по сезонам года // Научные труды Москов. лесотехн. ин-та. Физиол. и селек. растений и озелен. городов. – 1974. – Вып. 51. – С. 37-44.
4. Мисник Г. Е. До оцінки декоративності дерев та чагарників у фазах їх цвітіння та плодоношення // Біологія і культура деревних чагарникових рослин. – К.: Наук. думка, 1964. – С. 100-101.
5. Савоськіна А. М. Основні типи насаджень за участю дендрозоекзотів парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Українського Полісся // Сучасний ландшафт : проектування, формування, збереження : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18 листопада 2016 р. м. Київ). – К. : НУБіП України, 2016. – С. 61–62.
6. Слюсар С. І. Визначення сезонної декоративності видів родини *Taxodiaceae*, інтродукованих у Правобережний Лісостеп України // Інтродукція рослин. – 2002. – № 2. – С. 96–100.
7. Степаненко Н. П. Декоративні властивості раритетних дендрозоекзотів *ex situ* та їх використання для формування основних дендрокомпозицій // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 152, Ч. 1. – С. 175–180.

8. Степаненко Н. П. Оцінювання декоративності заповідних дендрозоекзотів *ex situ* Лісостепу України // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – Вип. 20.1. – С. 79–84.
- References:**
1. Kalinichenko O. A. The decorative dendrology : [navch. posibnyk]. K. : Vyshcha shkola, 2003. – 200 p.
 2. Kolesnykov A. Y. The decorative dendrology. 1974. – 704 p.
 3. Kotelova N. V., Vynogradova O. N. The evaluation of decorativeness of trees and shrubs by season of the year // Nauchnye trudy Moskow. lesotehn. in-ta. Phiziol. i selek. rasteniy i ozelen. gorodov. – 1974. – Vyp. 51. – P. 37-44.
 4. Mysnyk G. E. To evaluation of decorativeness of trees and shrubs in the phases of flowering and fruiting Biologiya i kul'tura derevnyx chagarnykovyx roslyn. – K.: Nauk. dumka, 1964. – P. 100-101.
 5. Savos`kina A. M. The main types of planting with dendroexots of artificial protected landscape gardening objects of Ukrainian Polissya / Suchasnyi landshaft: proektuvannia, formuvannia, zberezhennia: materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferencii (17-18 lystopada 2016 r. m. Kyiv). – K. NULES of Ukraine, 2016. – P. 61-62.
 6. Sliysar S. I. Definition of seasonal decorativeness of family species *Taxodiaceae*, introduced to the Right-bank Forest-steppe of Ukraine // Introduktsiya Roslyn. – 2002. – № 2. – P. 96 -100.
 7. Stepanenko N. P. Decorative qualities of rare dendrosoexots *ex situ* and its using for the forming of the main dendrocomposition // Naukovyi visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – 2010. – Vyp. 152, Ch. 1. – P. 175-180.
 8. Stepanenko N. P. Evaluation of decorativeness of protected dendrosoexots *ex situ* decorativity of Ukraine's Forest-steppe // Naukovyi visnyk Natsional'nogo lisotekhnichnogo universytetu Ukrainy. 2010. – Vyp. 20.1. – P. 79 – 84.

THE FORMATION OF DENDROCOMPOSITION USING DENDROEXOTS OF ARTIFICIAL RESERVE PARKS IN THE DECIDUOUS FORESTS ZONE OF UKRAINE

L. V. Miskevych

*The creation of landscape dendrocompositions is a complex process, the main element of which is woody plants. The selection technology consists of the placement and formation of plant material in compositions according to ecological, social and artistic requirements. The main tasks are creating favorable conditions for human life and providing a decorative effect. A significant number of rare dendroexots is highly decorative, that is why wood compositions with these species are noted for their attractive appearance. Nowadays, some rare species of woody plants are widely used not only in the territories of artificial protected parks, but also in ordinary landscape gardening objects. Species that have been successfully adapted to the conditions of broadleaf forests zone of Ukraine can often be seen in street landscaping, such as *Aesculus hippocastanum* L., *Thuja occidentalis* L. and *Robinia pseudoacacia* L. The types of wood compositions most common in artificial protected parks of the broadleaf forests zone of Ukraine are considered in this paper. It is believed that the most representative types of dendrocompositions in the studied region are soliters, dendrogroups and linear plantations. It was proposed the list of dendroexots species for the dendrocompositions forming. *Thuja occidentalis* L., *Larix decidua* Mill. and *Aesculus hippocastanum* L. are the most frequent in artificial protected landscape gardening objects. Many rare dendroexots are represented in dendrocompositions of only one or two protected parks. The plants that are grown on the territory of one object are 1/3 of the total number of dendroexots of the deciduous forests zone of Ukraine. The further species from the genera are among them: *Abies* Mill. (*Abies fraseri* (Pursh) Poir., *A. grandis* Douglas ex D. Don) Lindley, *A. pinsapo* Boss. and *Abies veitchii* Lindl.), *Cedrus* Mill. (*Cedrus atlantica* Manetti, *C. deodara* (D. Don) G. Donf. ma *C. libani* A. Rich.), *Chamaecyparis* Spach. (*Chamaecyparis obtusa* (Siebold. Zucc.) Endl.), *Juniperus* L. (*Juniperus occidentalis* Hook, *J. procumbens* Sieb., *J. rigida* Sieb. et Zucc., *J. scopulorum* Sarg., *J. squamata* Lamb.), *Larix* Mill. (*Larix Gmelini* (L. dahurica Turcz.), *Picea* Dietr. (*Picea engelmannii* Engelm., *P. koraiensis* Nakai et al.), *Pinus* L. (*Pinus bungeana* Zucc., *P. halepensis* Mill., *P. pinaster* Ait. et al.), *Taxus* L. (*Taxus canadensis* Marsh., *T. chinensis* (Rehder & E. H. Wilson) Rehder), *Thuja* L. (*Thuja sutchuensis* Franch., *Th. koraiensis* Nakai), *Amorpha* L. (*Amorpha californica* Nutt.), *Armeniaca* Mill. (*Armeniaca vulgaris* Mill.), *Betula* L. (*Betula kirghisorum* Sav.-Rydzg., *Betula ermanii* Cham. and *Betula raddeana* Trautv.).*

Key words: dendroexots, deciduous forests zone of Ukraine, decorativeness, dendrocomposition, artificial conservation parks.

Отримано редколегією 25.04.2017